

תלמידי בית הספר הכפר הירוק בפעילות למען שמירה על מינים נכחדים צילום רוני שושן

ושבו צמחים לגבולם

אזור השרון שפע בעבר מיני צמחים ייחודיים, אך הפיתוח המסיבי שלו הביא רבים מאותם מינים לסף הכחדה. תלמידי בית הספר בכפר הירוק נרתמו לעזרתם של מינים בסכנת הכחדה והשיבו אותם לשמורות טבע בשרון
 כתבה: יעל זילברשטיין ברזידה

חומעת האווירון צילום יריב מליחי

צילום רוני שושן

שמעתם פעם על חוחן קרדני, על געדה קיפחת או על אזוביון דגול? צמחים אלו ואחרים אינם מוכרים, לרוב בשל פריחה שאינה מעוררת עניין ושם שקשה לזכור, אך הם בעלי חשיבות רבה למערכות האקולוגיות באזור השרון, שבהן הם גדלים. למרבה הצער, המינים הללו נתונים בסכנת הכחדה. בישראל יותר מ-400 מינים של צמחי בר (כ-17% ממיני הצמחים בישראל) הנמצאים בסכנת הכחדה. צמחים אלו פורסמו בספר שנקרא "הספר האדום" - הצבע האדום מסמל אזהרה ובמקרה זה הוא מזהיר מפני היכחדותם.

תלמידים למען הצומח

לצד רמת השרון, בתחום השטחים הפתוחים של הכפר הירוק, מגדלים תלמידי בית הספר הכפר הירוק, בהובלתו של רוני שושן, ראש ענף אקולוגיה בכפר הירוק, מיני צמחים בסכנת הכחדה. התלמידים זורעים זרעים בערוגות קטנות ומגדילים את כמותם, מחופף קטן למיליוני זרעים, המושבים לשטחים ערכיים ומוגנים, דוגמת שמורות טבע קטנות באזור השרון. בשנה שעברה, לדוגמה, שתלו תלמידי הכפר הירוק כ-200 שתילים של בוצין ביירוני בשמורת טבע בני ציון ושתילה נוספת מתוכננת במקום גם השנה. נוסף לכך, התלמידים ישיבו לשמורה שתילים של געדה קיפחת. הבוצין והגעדה הם מינים הנמצאים בסכנת הכחדה חמורה, ודיווחי עבר מעידים על עשרות רבות של פרטים בשמורה, שהצטמצמו כיום לפרטים בודדים. הפעילות מתבצעת בליווי הרשות, במטרה לייצב ולהגדיל את אוכלוסיית הצמחים האלה ואת הגיוון הגנטי בשמורה. כמו כן, התלמידים משיבים שתילים וזרעים של צמחי תלתן דגול וחוחן קרדני לשמורת טבע פולג ולגן לאומי חוף השרון, אגב עבודת חקר בנושא לבגרות וניטור פעילותם. הם גם משיבים זרעי קחוון קצרת פירות לשמורת טבע ביתן אהרון וירחיבו את הפעילות בקרוב, כשישיבו תלתן דגול ובוצין ביירוני לשמורת טבע אלוני קדימה. במהלך הפעילות, התלמידים בודקים איזו אסטרטגיית השבה כדאי לנקוט, אילו נישות מתאימות לכל צמח, מהי חברת הצומח העדיפה להשבה, אם הצמחים שהושבו מתרבים ואם יש עדיפות להשבה

בשתילים או בזרעים. פעולות אלו החלו בשנת 2010 כתוצר של שיתוף פעולה בין בית הספר הכפר הירוק, רשות הטבע והגנים ובנק הגנים במכון וולקני, והן נערכות בהנחיית ד"ר יריב מליחי, ד"ר מרגרטה וולצ'אק ומרב לבל מהרשות. במסגרת זו, התלמידים זוכים לקחת חלק פעיל בייצוב המאזן האקולוגי, אגב תרומה משמעותית לשיקום בתי גידול רגישים ולשמירת הטבע בישראל. בסקר שנערך בבית הספר, ענו קרוב ל-70 אחוז מהתלמידים כי הם אהבו את הפעילות במידה רבה מאוד. מלבד הרצון לרכוש ידע ומיומנות, התלמידים מעידים כי הם פועלים מתוך תחושת שליחות ונתינה וכי הפעילות מעצימה את הרצון שלהם להשפיע וליצור. באופן זה ממלאת הפעילות את מטרת בית הספר - לעודד את התלמידים להשפעה לטובה על הקהילה והסביבה.

קטנות אך חשובות

שמורות טבע רבות באזור השרון קטנות ומבודדות זו מזו ולכן מכונות "שמורות עציץ". לשמורות אלו חשיבות רבה, בין היתר משום שהן משמרות רכסי כורכר וקרקות חמרה העשירים במיני צומח ייחודיים, שאפיינו בעבר את השרון ושחלקם אינם קיימים במקומות אחרים בארץ ואפילו בעולם. כמעט 30 אחוז ממיני הצמחים בסכנת הכחדה בישראל הם מאזור השרון. הנתון הגבוה נובע מנדירות בית הגידול של הכורכר והחמרה, שעליו התפתחו לאורך השנים מינים ייחודיים, בשילוב הפיתוח המסיבי והמואץ שעובר האזור במאה האחרונה. למרות זאת, קרקעות אלו מיוצגות במעט מאוד שטחים מוגנים בישראל. שמורת טבע בני ציון היא פיסת טבע קסומה, הממוקמת ממערב למושב בני ציון. השמורה מהווה מקום מפלט למאות מיני צומח המאפיינים את אזור השרון, בהם מינים בסכנת הכחדה, המצויים על שטח קטן להפליא (99 דונמים בלבד). בשל ייחודיות הקרקע בשמורה, הועתקו אליה כמה מיני צמחים המצויים בסכנת הכחדה, דוגמת בוצין ביירוני, שהועתק על ידי תלמידי הכפר הירוק, וכן אירוס הארגמן, גולנית ערב וחומעת האווירון - צמח שעד לפני כמה שנים סברו שנכחד מנוף ארצנו.

השבת צומח בליווי מחקר מדעי

מחקרים מדעיים מצאו כי כ-70 אחוז מכלל השבות הצומח בעולם נכשלות. על מנת להגדיל את אחוזי ההצלחה של השבות צומח, נערך בימים אלו מחקר אקדמי על ידי רוני שושן, ראש ענף אקולוגיה בכפר הירוק, בליווי פרופ' חיים קינג מהפקולטה לחקלאות ופרופ' אבי פרובלוצקי ממכון וולקני. המחקר, הנערך בסיועה של רשות הטבע והגנים, בוחן השבה של צמחי געדה קיפחת, צמח נדיר שכל אוכלוסייתו בארץ מונה כ-120 פרטים. החוקרים מנסים להבין איזה מידע נחוץ על המין המועתק ועל בית הגידול שאליו הוא מועתק, על מנת להגדיל את יעילות ההשבה לטבע. נראה כי צמח שמגיע לבית גידול חדש דומה לחולה מעולף שמגיע לחדר מיון. על מנת שישרוד את ההעתקה, כדאי להכין את חדר המיון מבעוד מועד ולאסוף נתונים על החולה.

סכנות רבות מאיימות על שטח השמורה, בהן שרפות קיץ, שימוש בחומרי הדברה בשטחים חקלאיים סמוכים, צמחייה פולשת, פיתוח מסיבי באזור ועוד. ואולם, האיום המרכזי הוא עומס המטיילים שבמקום ואי הקפדה על כללי השמורה, מירידה משבילים מסומנים ועד כניסה למקום על אופניים או על סוסים. כל אלה שינו את תוואי הנוף בשמורה - בעיקר בשל חריצת שבילים וסחיפת קרקעות, שגרמו לשבילים רבים לקרוס ולשינוי הרכב הצומח במקום. לאור הפגיעה בשמורה, החליטו ברשות הטבע והגנים כי השמורה זקוקה ל"פסק זמן" והחל מיולי 2016 תהיה השמורה סגורה למבקרים לצורך עבודות שיקום ואישוש הצומח הייחודי שבה. העבודות האינטנסיביות צפויות להימשך כשלושה חודשים ויכללו פעולות שיקום פיזי, עדין ומורכב, הכולל הבאת קרקע מתאימה, הסדרת פני השטח למניעת המשך החריצה והסחף וכן זריעה ושתילה של צמחים מקומיים. בתום עבודות השיקום, אפשר יהיה ליהנות מביקור במסלול חלופי בשולי השמורה, מבלי להפריע לפעולות ההתחדשות של הטבע במקום.